

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE NA TEMU "GENDER I SIROMAŠTVO"

juni 2002.

UVOD

Ovo istraživanje je provedeno s ciljem prikupljanja informacija kao dopune istraživanju i mjerenju životnih standarda (LSMS) u Bosni i Hercegovini, kao i da bi se obezbijedio doprinos izvještaju i dijalogu koji je vođen s Vladom na temu Strategije smanjenja siromaštva (PRSP).

Osnovni cilj istraživanja bio je da nam se pomogne da shvatimo koja su gender pitanja za žene i muškarce u Bosni i Hercegovini važna i koja pitanja utiču na njihove životne standarde, te kada se životni standard odražava na gender pitanja. Nadamo se da ćemo ovim pružiti putokaz za dodatna pitanja, kao i za dubinsku kvantitativnu analizu gender dimenzije siromaštva koju je potrebno uraditi uz LSMS podatke.

Ovo istraživanje ne bi bilo moguće bez velikodušne finansijske podrške norveškog Gender fonda, zatim odjela Svjetske banke, interesa i podrške koju su pružili vladini dužnosnici i domaće nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini.

Ovo istraživanje predstavlja skroman doprinos razumijevanju odnosa između siromaštva i gender pitanja, i o tome kako siromaštvo utiče na žene i muškarce u Bosni i Hercegovini. Nadamo se da će za subjekte odlučivanja biti korisno da shvate život žena i muškaraca.

SADRŽAJ

1. Sažetak 5
2. Historijat 6
2.1 Metodologija 8
3. Analiza rezultata 10
3.1 Analiza fokusnih grupa u općini Travnik 10
Problemi i prioriteti 10
Odnosi među polovima 12
Pitanja kvaliteta života 14
Uzročna analiza 16
3.2 Analiza fokusnih grupa u opštini Prijedor 17
Problemi i proriteti 18
Odnosi među polovima 20
Kvalitet životnih pitanja 22
Uzročna analiza 23
3.3 Analiza rezultata polustrukturiranih intervjua 25
4. Poređenje fokusne grupe i stajališta ključnih informatora 28
5. Zaključci 31

Dio I ..... - Rezultati fokusnih grupa u općini Travnik
Dio II ..... - Rezultati fokusnih grupa u opštini Prijedor
Dio III ..... - Rezultati intervjua sa ključnim informatorima
Aneks I ..... - Fokusne grupe: smjernice za anketare
Aneks II ..... - Fokusna grupa: upitnik (vodiča za razgovor)
Aneks III ..... - Intervjui sa ključnim informatorima: upitnik

PRIZNANJE

Istraživanje je rezultat saradnje između Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja (IBHI) u Bosni i Hercegovini i stručnjaka Svjetske banke iz Washingtona, Ruslana Yemtsova, menadžera projekta, i Patrizie Poggi, vođe gender komponente, čija je neumorna podrška tokom rada na istraživanju bila dragocjena. Smjernice generalnog direktora IBHI-ja, Zie Rizvi, i rezidentnog direktora IBHI-BiH usmjerile su istraživanje. Konačan rad ne bi bio moguć bez njih. Međutim, oni nisu odgovorni za "greške" koje su napravili autori istraživanja: Lejla Somun, Nina ^izmić iz IBHI-BiH, samostalni konsultanti: Davorka Vidović i Srebrenka Viđen. Ovom timu je znatnu podršku pružio samostalni konsultant Ademir Viteškić, i iz IBHI – BiH Drena Gavranovic, Sanja Adžaip, Elma Spahić i Zvjezdana Filipović, u toku rada na terenu, prijevoda i praćenja budžeta.

1. Sažetak

Kvalitativno istraživanje se bazira na rezultatima intervjua sa ukupno jedanaest fokusnih grupa iz dvije općine u BiH i tri izvora informacija iz vladinih institucija u toku mjeseca marta i aprila 2002. godine.

Istraživanje pokazuje da je nezaposlenost ključni i generalni razlog za siromaštvo koje utiče na jednakost muškaraca i žena. Posljedice rata, loše vođena privatizacija, korupcija, nedostatak tržišnih sposobnosti i nepostojanje vladavine prava, muškarci i žene također imenuju kao razlog za siromaštvo. Preovladava opći osjećaj nesigurnosti. Socijalne podjele po raznim pitanjima, osim gendera (na primjer, etnička pripadnost, lokalno stanovništvo-povratnici-raseljene osobe-izbjeglice, političari-glasači, zaposleni-nezaposleni) bacaju sjenu na svaki konflikt u pogledu gendera. Na izlaz iz siromaštva slično gledaju i muškarci i žene; oni u tom pravcu navode: mogućnosti zapošljavanja, rješavanje stambenih problema, adekvatne i jednake mogućnosti pristupa zdravstvenim i obrazovnim uslugama, uključujući i usavršavanje vještina, fleksibilno tržite rada, određeni stepen socijalne zaštite, socijalnu mobilizaciju i aktivizam.

Siromaštvo je problem koji preovladava i jednako se odnosi na muškarce i žene, iako muškarci i žene na drugačije načine osjete njegove posljedice. Zbog siromaštva žene preuzimaju cjelokupnu odgovornost za domaćinstvo, uključujući i balansiranje kućnog budžeta i brigu o djeci. Muškarci su u većoj mjeri izloženi socijalnoj stigmi u vezi sa nezaposlenošću i niskim primanjima. Žene su izložene dvostrukom teretu s obzirom da su odgovorne za brigu o porodici i sastavljanje kraja s krajem. U oba slučaja posljedice siromaštva se odražavaju i na zdravstveni status muškaraca i žena: muškarci lakše podliježu depresiji, samouništenju i asocijalnom ponašanju, dok su žene podložne konstantnom stresu i žrtvuju vlastitu ishranu i zdravlje. Žene su također podložne posljedicama sve težeg pristupa zdravstvenm uslugama.

Iako generalni razlozi za siromaštvo izgledaju slični, mehanismi efekata siromaštva su veoma različiti. Na tržištu rada se posebno žene suočavaju sa predrasudama i diskriminacijom, koja se povećava sa godinama starosti. Prilikom neformalnog zapošljavanja, s jedne strane, preferiraju se mlađe žene koje su spremne da se prilagode i koje ponekad imaju veće obrazovanje, iako ova vrsta zaposlenosti često podrazumijeva nesigurnost i niske naknade za rad. Posljedice restrukturiranja preduzeća dovode do ogromnog broja radnika na čekanju, i stiče se dojam da su muškarci ovim više pogođeni, iako su žene takvom statusu izloženije u ranijim fazama.

Postoji primjetna razlika u strategijama borbe koju koriste muškarci i žene pogođene siromaštvom. Za žene se smatra da su inventivnije, samostalnije i da zauzimaju strateški stav u borbi protiv siromaštva, dok su muškarci aktivniji u vanjskom umrežavanju i mogu raditi više poslova, baviti se poduzetništovm i aktivniji su u traganju za pomoći iz vana.

Bez obzira na gender razlike, ljudi očigledno nemaju jasno stajalište tome da li cilj tranzicije ide u prilog muškarcima ili ženama. Tendencija je da se i muškarci i žene smatraju gubitnicima. Stara vremena se jedinstveno smatraju dobrim vremenima, a za državu se smatra da ima konačanu odgovornost za probleme.

U shvatanju uloge gender jednakosti u smislu poboljšanja kvaliteta života postoji očigledna tendencija da se reproduciraju ideje i zamisli iz doba socijalizma, koja se karakterizira kao 'slijepa ulica' u rješavanju gender pitanja (posebno u fokusnim grupama, koje odražavaju šira stajališta). Pominju se jednake mogućnosti i politički uvjeti (kao npr. sveobuhvatna obrazovna politika), ali samo od strane ključnih informatora. To u velikoj mjeri predstavlja reprodukciju tradicionalne post-socijalističke mješavine fokusiranja na jednake ishode (a ne na mogućnosti) u svim sferama života. Mobilnost i slobodu kao važne vrijednosti tek jedva da pominju uglavnom one žene koje su zaposlene; također je interesantno da glavni informatori primjenjuju zastarjele nastavne sadržaje u vezi sa gender ulogama.

Ljudi vide nevladine organizacije i političku mobilizaciju kao potencijalno sredstvo za smanjenje siromaštva.

Konkretno političko pitanje nedostatka brige o djeci i neadekvatan politički okvir za obezbjeđenje brige o djeci izdvajaju se vrlo energično kao prepreka većim mogućnostima za žene i njihov veći doprinos smanjenju siromaštva.

Za neke grupe se smatra da su posebno ugrožene i da im je potrebna adekvatno usmjerena pomoć.

2. Historijat

Bosna i Hercegovina (BiH) je izašla iz razarajućeg rata koji je trajao od 1992. do 1995. godine, sa drastično nižim životnim standardima i ogromnim podjelama čitavog društva. Od 4.4 miliona predratnog stanovništva, 250.000 je ubijeno ili se vodi ka nestale osobe. Mnogi ljudi su bili primorani na napuste svoja ognjišta i vode se kao raseljene osobe u zemlji ili kao izbjeglice van zemlje. Imovina – stambene jedinice, automobili, poljoprivredna oprema, imovina u domaćnstvu – izgubljena je ili uništena. Bankovna ušteđevina je potrošena ili zamrznuta. Jedna generacija je izgubila bitan period u procesu školovanja. Pristup zdravstvenim uslugama je prekinut, prekinuti su programi socijalne zaštite. Rat je također nanio štete i samoj zajednici i socijalnim mrežama za porodicu, i drastično povećao rizike vezane sa fizičku sigurnost.

Malo znamo o tome koliko je siromaštvo u Bosni rasprostranjeno, kakvo je relativno stanje raznih grupa, i vjerovatne rezultate politika za smanjenje siromaštva. Uobičajeno je da se do takvih informacija dolazi putem procjene siromaštva. Ključni razlog zbog kojeg procjena siromaštva nije još uvijek urađena je taj što nije bilo konsistentnih, reprezentativnih i sveobuhvatnih podataka koji se odnose na cijeli prostor zemlje. Zbog

toga procjene o nivou siromaštva koje dolaze iz raznih izvora variraju između četvrtine i dvije trećine populacije.[1]

Procjena nivoa siromaštva koja će biti bazirana na LSMS podacima ispuniće ove bitne informativne praznine. Da bi se bolje shvatila priroda siromaštva u BiH danas, potrebno je analizirati posljedice konflikta i tranzicije. Gender dimenzije su najdirektniji način na koji se može doći do takvog iskustva i njegovih implikacija na razloge zbog kojih su ljudi danas zahvaćeni siromaštvom. Žene, posebno one koje su glava porodice, suočavaju se sa često nemogućim balansom između brige o djeci i stvaranja prihoda za ishranu djece. Zbog toga, kao i njihovog nepovoljnog položaja na tržištu rada, te kroz razmatranje situacije te kategorije, moguće je ocijeniti obim diskriminacije koji je prisutan u stvarnim radnim odnosima.

Konsultacije sa siromašnima u Bosni i Hercegovini ("Glas siromašnih", studija, 2000) otkriva da se mogućnosti koje su vezane za tržište rada smatraju ključnim izlazom iz siromaštva. Među rizicima sa kojima se siromašna domaćinstva suočavaju pominju se dva rizika kao najprisutnija: zaostale penzije i rizici zdravsteve zaštite. Najvažnije je to što su žene češće od muškaraca pominjale obje vrste rizika. Siromašni su primijetili da ih mnoge državne institucije isključuju i da su njihova prava zanemarena. U tom kompleksnom čvoru pogrešnog funkcioniranja vlasti, zanemarivanje slučajeva navodnog nasilja na osnovu gendera i gender diskriminacije od strane lokalnih organa vlasti je od posebnog značaja u kontekstu prevelike važnosti ljudskih prava. Notorna je činjenica da su izjave o odnosima među polovima u toku participatorne procjene bile u većini slučajeva normativne ("to je uvijek bilo tako i tako treba biti"), i njima se odražava historija zanemarivanja gender pitanja u socijalnim politikama.

Konceptualni okvir koji na siromaštvo gleda kao na ishod nepovoljnog položaja preko sve tri dimenzije – mogućnosti, sigurnost i bespomoćnost – pomaže da se dođe do pravog izvora ekonomske i socijalne ugroženosti. Ovaj okvir otkriva da se standardno i direktno poređenje rizika siromaštva između žena i muškaraca ne može uvijek primijeniti na gender dimenzije siromaštva u BiH. Studija procjene siromaštva će pokušati integrirati i obuhvatiti važne dimenzije siromaštva, kao što su niski prihodi, nezaposlenost, slabo zdravlje, nesigurnost, diskriminacija, nasilje, socijalna disintegracija i socijalne percepcije. U svakoj od ovih dimenzija nastojaćemo da vidimo razlike između muškaraca i žena. To će se prvenstveno uraditi kroz kvalitativan rad kojeg želimo u potpunosti integrirati u kvantitativnu analizu.

Nekoliko studija je pokazalo da su mogućnosti zapošljavanja ograničene na više načina. Među njima su i diskriminatorske prakse na osnovu gendera, starosne dobi i etničkog porijekla.[2] Žene se generalno suočavaju sa diskriminacijom i u javnom i u privatnom

[1] Izvještaj o humanom razvoju, UNDP, 1998.: "Siromaštvo i nejednakost u Bosni i Hercegovini: nasljedstvo rata", Svjetska banka, decembar 1999. Takođe pogledati: M. Bisogno i S. Chong "Bosna i Hercegovina: studija o tržištu rada". "Sistem ranog upozorenja", UNDP, oktobar-decembar 2000. "Bosna i Hercegovina: dijagnostička studija korupcije", Svjetska banka, 2001. Jedan od ovih izvora obuhvata i konsultacije sa siromašnima – paralelno provedena participatorna procjena siromaštva i strategije za rješavanje, ("Glas siromašnih") za Izvještaj o svjetskom razvoju, 2000/01.

[2] Studije organizacije Žene Ženama, koja radi sa ženama romske nacionalnosti koje su izbjeglice, i nekoliko studija Medice (Zenica)

sektoru. One primaju niže pate od muškaraca za isti rad i imaju manje šanse za napredovanje u karijeri od njihovih kolega. Ovo je gubitak sa socijanog stanovništva, a naročito gubitak za siromašne porodice, koje ćemo pokušati kvantificirati koristeći LSMS podatke.

Ključna hipoteza ovog prikupljanja kvalitativnih podataka i analize je da će gender razlike poslužiti kao lakmus za identificiranje prisustva diskriminacije, socijalne bijede i siromašne socijalne koherentnosti koja vodi do oduzimanja ovlasti, nedostatka sigurnosti i ograničenih mogućnosti siromašnih.

Vjerujemo da ovo kvalitativno istraživanje obezbjeđuje vrijedne dokaze o ulozi i stepenu navodne gender pristrasnosti u raznim aspektima socijalnog života, što bi bio direktan doprinos procjeni siromaštva, političkim preporukama i strategiji distribucije konačnih rezultata procjene siromaštva.

2.1 Metodologija[3]

Istraživanje je pripremljeno u tijesnoj saradnji sa procjenom siromaštva Svjetske banke i izvršeno je u toku marta i aprila 2002. IBHI BiH tim je angažirao dva viša člana osoblja, dva asistentna koji rade na terenu, dva viša i jednog mlađeg antropologa. Njihov rad je obuhvatio pripreme upitnika na temelju ključnih tema i pitanja Svjetske banke, izradu vodiča za fokusne grupe od strane tima, a koji su dostavljeni Svjetskoj banci prije nego što je istraživanje počelo.

Lokacija na kojoj je istraživanje provedeno zadovoljavala je potrebu da oba entiteta budu zastupljenja, kao i da lokacija u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) ima gotovo jednaku zastupljenost Bošnjaka i Hrvata. Izbor lokaliteta koji je napravila fokusna grupa ovisio je o dodatna dva pitanja: da li je lokacija obuhvaćena LSMS istraživanjem i da li su identificirani lokalni resursi koji bi timu u toku procesa pružili pomoć. Ovi razni elementi su doveli do izbora općina Prijedor u Republici Srpskoj (RS) i Travnika u FBiH.

Pitanja su grupisana oko tri osnovne oblasti: prva grupa je bila namijenjena općoj populaciji i svim kategorijama; druga je bila namijenjena kategorijama za koje se smatra da su ugrožene, a treća za ugrožene kategorije (za razliku od onih koje nisu ugrožene) i na kraju, gender specifični rezultati.

Namjera poludefiniranih intervjua bila je da se definira suština upitnika i da se provede prije intervjua sa fokusnim grupama. Ali, oni su se ipak održali u toku procesa, sa ključnim osobama, ovisno o mjestu angažmana. Anketari fokusne grupe su prošli kroz jednodnevnu obuku na kojoj su se upoznali sa procesom i finalizirali upitnik. Vođe fokusne grupe je identifiiciralo terensko osoblje koje je pomoglo da se zakažu susreti sa fokusnim grupama. Istraživanje fokusne grupe se provelo u dvije općine, Travnik i Prijedor, koje su odabrane kao dva reprezentativna područja među 25 općina u kojima je proveden LSMS. Neovisna služba je pripremila transkript na osnovu diktafonskih

[3] Za dodatne detalje u vezi sa metodologijom, pogledati Dio 1 o općini Travnik i Dio 2 o opštini Prijedor, uz Izvještaj koji obuhvataju detalje o strukturi grupa i karakteristike svake općine.

snimaka, koje su kasnije koristili antropolozi u pripremi Analize rezultata. Istraživački tim je razgovarao o analizi, a kada je analiza bila završena, urađen je izvještaj na osnovu analize. Tim i nekoliko prevodilaca van tima je cjelokupan tekst preveo i redigirao.

PRA – istraživanje

Pristup brze procjene učešća i strukturirani intervjui korišteni su kao anketni metod za intervjue sa fokusnim grupama. Uzorak se sastojao od šest grupa anketara, koji su odabrani prema prethodno utvrđenim kriterijima u svakoj općini. Vodič za razgovor je korišten kao anketni instrument (Aneks I i II). Razgovori su snimljeni na audiokasetama, a transkript je urađen kasnije. Posebno obučeno osoblje je animiralo grupe (koje su činile uzorak), prema potrebama PRA, i na osnovu jasno definiranih instrukcija. Dva člana tima, asistenti za angažiranje grupa, organizirali su grupe koje su predvodili ostali članovi tima. Prema ovakvoj metodi istraživanja, vodile su se grupne diskusije u zajednicama u kojima ispitanici žive i rade. Što se tiče metode ocjene učešća, razgovore su vodili obučeni moderatori iz anketnog tima, u prisustvu i pod supervizijom osoblja IBHI BiH.

Intervjui

Intervjui su vođeni sa osobama koje je odredio anketni tim, u konsultacijama sa Svjetskom bankom. Intervjui su izvođeni na osnovu prethodno pripremljene liste pitanja na kojoj su radila dva anketara-ženske osobe (Aneks III). Odmah su pravljene zabilješke koje su kasnije korištene u analizi.

Struktura grupe

Grupe ispitanika su birane prema slijedećim kriterijama:

- primarni kriterij je bio zastupljenost grupa muškaraca i žena u odnosu 4:2 (tj. u svakom području vođeni su razgovori sa četiri ženske grupe i dvije grupe muškaraca) i u svakoj grupi je bio isključivo samo jedan gender.

- Drugi kriterij odnosio se na podjelu grupa iz urbanih i ruralnih područja takođe u odnosu 4:2 (pri čemu su urbanu sredinu predstavljale četiri, a ruralnu dvije grupe)

- Treći kriterij se odnosio na podjelu u grupe sa manjinskim i većinskim stanovništvom, i na osnovu etničkog porijekla. Odnos je bio 4:2 (tj. četiri grupe sa predstavnicima većinske popualcije u općini, i dvije grupe sa predstavnicima manjinske populacije u datoj općini).

U Travniku je vođen razgovor sa četiri grupe sačinjene od predstavnika bošnjačke populacije i dvije grupe sastavljene od predstavnika hrvatske populacije. ^etiri većinske grupe u Prijedoru bile su sastavljene od ispitanika iz reda srpskog stanovništva, a dvije grupe od predstavnika manjinske etničke zajednice, tj. razgovori su vođeni sa Bošnjacima. Osim pomenutih osnovnih kriterija, grupe su takođe morale zadovoljiti i podkriterije koji su se odnosili na različitu starosnu dob, radni i bračni status ispitanika. Među deset ključnih informatora prema planu trebalo je biti deset osoba koje imaju iskustvo u gender pitanjima i one koje se bave imovinskim pitanjima.

3. Analiza rezultata

Analiza rezultata sastoji se od tri samostalna dijela: stajališta fokusne grupe iz općina Travnik i Prijedor čine prva dva dijela, a stajališta ključnog informatora data su u trećoj analizi. Analiza rezultata je bazirana na različitoj metodologiji korištenoj za intervjue fokusne grupe i poludefiniranom intervjuu sa ključnijm informatorima, kao i na angažmanu tri manja podtima u svakom od ovih procesa. Analiza fokusne grupe data je odvojeno za svaku općinu, uprkos istoj metodologiji, s obzirom da bi predočena stajališta mogla doprinijeti generaliziranim viđenjima koja se ne mogu odnositi na cijelu zemlju.

3.1 Analiza fokusnih grupa u općini Travnik

Predočeni rezultati se temelje na strukturi koja prati strukturu Vodiča za diskusiju, koji je obuhvaćen Aneksom I i II ovog Izvještaja.

Problemi i prioriteti

Problemi i prioriteti u općini

Najočigledniji problemi do kojih se došlo tokom analize diskusije sa grupama u općini Travnik bili su slijedeći:

Glavni problemi su nezaposlenost i siromaštvo koje se uglavnom smatra posljedicom nezaposlenosti.

Oni smatraju da je nezaposenost vezana sa ekonomsku stagnaciju i privatizacju, što je dovelo do otpuštanja velikog broja radnika koji su nekad bili zaposleni u državnim preduzećima. Prije rata, mnoge osobe (osobito muškarci) su bile zaposlene, dok danas niko ili samo jedan član porodice radi. Stoga je i porodični prihod vrlo nizak.

Ruralno stanovništvo koje je bilo zaposleno u poljoprivredi i uzgoju stoke, od čega je živjelo, danas se suočava sa problemima koji se mogu povezati sa uspostavom tržišne ekonomije, te stoga i sa porastom tržišne konkurencije. Postojeći potencijali poljoprivredne proizvodnje se ne koriste zbog općeg mišljenja da mali proizvođači ne mogu preživjeti.

Ostim toga, vrlo važan problem sa kojim se ljudi suočavaju u tom području (posebno ljudi u ruralnim sredinama) jeste infrastruktra. ^ak šest godina nakon rata oni još uvijek nemaju vodu, struju i telefon. Ovaj problem je veći u "povratničkim sredinama" tj. u sredinama koje karakterizira veći povratak.

Jedan od osnovnih problema jeste pitanje raseljenih osoba i izbjeglica i njihovo prilagođavanje socijalnom i ekonomskom životu zajednice. Ovo se također odnosi i na nemogućnost rješavanja stambenih problema. Ljudi žive u nepopravljenim kućama pod groznim uvjetima ili "pod tuđim krovom".

Muška populacija anketiranih osoba naglasila je da je jedan od problema također i nedostatak "vanjske pomoći" koji očigledno pokazuje da se osjećaju napuštenim i bespomoćnim da ispune tradicionalnu ulogu hranitelja porodice. Osim toga, ljudi ne osjećaju da se država brine o trenutnoj situaciji bh. populacije, osobito u oblasti socijalne zaštite i smatraju da imaju puno razloga da se osjećaju očajnim.

Jedan od visokopozicioniranih problema je zdravstvena zaštita. To je problem sa kojim se sve kategorije stanovništva jednako suočavaju, s obzirom da ih je većina neosigurana, i moraju snositi troškove svih zdravstvenih usluga. Ako uzmemo u obzir zmanjene životne standarde, nezaposlenost i niske prihode, jasno je da će teško biti ovaj problem riješiti. Mnogi ispitanici su naglasili da se ovakav sistem najviše odražava na djecu, i mušku i žensku, s obzirom da smatraju da su djeca sklonija nesrećama i bolestima i imaju niži prag izdržljivosti nego odrasle osobe.

Nedostatak prosperiteta za mlade je jednako važan problem u urbanim i ruralnim sredinama. Nemogućnost pronalaska posla tjera mlade ljude na upotrebu droga ili alkohola i oni vide da su njihova životna dostignuća jedino moguća ako napuste svoju domovinu. Ova kategorija populacije moli za posebnu pažnju s obzirom da bi trend gubitka najvitalnije kategorije populacije mogao imati ozbiljne demografske posljedice, kako za područje Travnika, tako i za čitavo područje Bosne i Hercegovine.

Oskudan socijalni i kulturni rad i njegov nizak kvalitet sigurno predstavlja odraz cjelokupne ekonomske situacije. Odsustvo sadržaja koji bi mogli podići duhovnu atmosferu u tom području bi se moglo promijeniti kroz pokretanje raznih porgrama, manifestacija, kao što su književne večeri, koncerti, radionice, javne diskusije, itd.

Mladi uposlenici izrazili su svoje nezadovoljstvo zbog smanjenih mogućnosti putovanja zbog procedura podnošenja i odobravanja viza za bh. građane za sve zemlje, osim nekoliko, čime se stvara osjećaj izoliranosti od vanjskog svijeta.

Važno je naglasiti da gotovo sve grupe izražavaju nezadovoljstvo postojećim političkim vođstvom i političkom strukturom općenito u Bosni i Hercegovini. Iako problem nije sasvim odvojen, niti visoko rangiran, često se čulo da je "to sve greška političara" da "svi problemi dolaze s vrha, od naših političara". Ovo se često odnosi na korupciju i sa ovog stajališta jasno je da više ne vjeruju onima za koje su glasali i koji su ih razočarali.

Problemi sada i prije 10 godina

Prijeratni problemi izgeda da su daleko i ne mogu se uporediti sa sadašnjom situacijom. Jedan od razloga je očigledan trend pada kriterija u očigledno smanjenim životnim standardima, kao i činjenica da se sadašnji problemi doimaju kao nerješivi, što svakako otežava mogućnost suočavanja s istim.

Problemi muškaraka i žena

Sve se grupe slažu da muškarci i žene imaju danas iste probleme.

Prema sudionicima, postoje određene razlike u posljedicama koje se odnose na muškarce i žene iako su izazvani zajedničkim problemima: tradicionalna uloga muškarca kao hranitelja porodice je u opasnosti, dok je na žene nametnuta dodatna radna obaveza i odgovornost.

Razlikuje se shvatanje problema suprotnog pola. Žene daju prednost problemima muškaraca, dok su muškarci više orijentirani sami na sebe i smatraju da imaju više problema od žena.

Očekivanja

Općenito, ljudi očekuju promjene, nadaju se boljem, iako, prema njima, radi se "o malim stvarnim promjenama". Konkretna očekivanja su bila očigedna među manjim brojem ispitanika da će se promijeniti svijest i da će se podići svjesnost na osnovu samopomoći ili, kao što su istaknuli, da će ljudi početi misliti o tome "šta bi svi mogli uraditi kako bi se došlo do poboljšanja."

Postoje velike razlike u očekivanjima, od ogromnog optimizma do ogromnog pesimizma prouzrokovanog različitim iskustvima u poslijeratnom periodu i socio-demografskim karakteristikama.

Gender razlike postoje u pristupu problemima i izražene su u većem stepenu volje žena sa prihvate promjene i da im se prilagode.

Odnosi među polovima

Pozicija muškaraka i žena sada i prije 10 godina

Generalno mišljenje preovladava da su odnosi među polovima danas u većoj mjeri jednaki nego prije. Razlikuju se mišljenja o tome koliko su te promjene pozitivne, to jeste kako su poboljšale pozicije muškaraca i žena. Jasno je da su rat i promjena socijalnog okvira ključni faktori koji su doprinijeli promjeni uloge muškarca i žene.

Žene smatraju da se njihova socijalna pozicija promijenila. Uspjeh u paralelnom ispunjenju starih i novih uloga žena doveo je žene do toga da zauzmu bitno mjesto u porodici. Stoga i nije iznenađujuće da se sve grupe žena slažu da su danas žene pod daleko većim pritiskom, da su izložene većim zahtjevima i da su manje zaštićene. Stoga je pozicija žena daleko gora nego pozicija muškaraca danas. Žene iz ruralnih sredina su posebno nezadovoljne.

Zaposlene žene iz urabnog područja smatraju da se svijest žena znatno promijenila, ali da još uvijek u društvu nema gender jednakosti. Narpčito je naglašena činjenica da je zapošljavanje žena doprinijelo njihovoj ekonomskoj neovisnosti i da im je ono pružilo sigurnost koju nisu ranije imale. One smatraju da je glavni razlog postojeće nejednakosti i dalje karakteristike žena koje se baziraju na jakim tradicionalnim okvirma koji ih zadržavaju na njihovim "starim" pozicijama.

Učesnici muškarci također smatraju da je jednakost danas veća. Oni također naglašavaju važnost zapošljavanja žena i njegovu direktnu vezu sa povećanjem gender jednakosti. Također primjećuju trend promjene svjesnosti žena i zahtjeva žena za više prava, što je naročito primijećeno u ruralnim sredinama.

Muškarci vide ovu veću emancipaciju žena, prouzrokovanu promijenjenim životnim uvjetima, kao prijetnju po njih same, ali, istovremeno, one su nemoćne da na to odgovore.

Prema njima, muškarci se nalaze u daleko goroj poziciji nego ranije, i u daleko goroj poziciji nego žene danas.

A. SOCIJALNE BENEFICIJE

Situacija u ovoj oblasti života je naročito loša. Muškarci i žene su izgleda jednako pogođeni.

Nema primarne zdravstvene brige, čak ni za najugroženije kategorije: starije i djecu.

Žene su direktno pogođene (a muškarci indirektno), zbog pravnih regulative i prakse porodiljskog odsustva, kao i briga o djeci (vrtići i drugi vidovi dnevne brige o djeci - posebna karakteristika za ruralne sredine).

B. OBRAZOVANJE

Što se tiče "obrazovanja", postoje znatne gender razlike.

Deklarativno, pristup obrazovanju je jednak za muškarce i žene. U praksi postoje neki izuzeci ako postoje ekonomske mogućnosti za nastavak školovanja samo jednog djeteta. Većina sudionika je izjavila da se to obezbjeđuje za dijete koje postiže veći uspjeh, bez obzira da li je to dječak ili djevojčica. Razlike postoje u ruralnim sredinama u kojima se prednost daje dječacima kod izbora koje će dijete nastaviti sa školovanjem, dok djevojčice ostaju kod kuće gdje pomažu u svakodnevnim poslovima u domaćinstvu ili da se udaju.

Međutim, grupe žena smatraju da je u takvim slučajevima obrazovanje potrebnije za djevojčice jer je obrazovanje osnova za poboljšanje statusa žena u porodici i na radu. Međutim, stav oca koji donosi konačnu odluku je onaj koji važi i smatra se tradicionalnim autoritetom muškarca.

C. RAD

Postoje različita mišljenja u vezi sa ovim pitanjem. Gender razlike su veoma jasne. Svi se slažu da su mogućnosti zapošljavanja drastično male i da se problem jednako odnosi i na mušku i na žensku populaciju.

Grupe muškaraca smatraju da su žene u boljoj poziciji nego muškarci, posebno žene do 30 godina starosti. Radna mjesta se češće nude ženama i javlja se porast takozvanih "ženskih poslova" (trgovina, administracija, usluge….).

Mora se naglastiti da Hrvati iz Travnika smatraju da postoji dvosmjerna diskriminacija Bošnjaka i Hrvata na tržištu rada i da se ovaj problem jednako odnosi na oba pola.

Žene smatraju da je njihova veća sposobnost da se nose sa situacijom i na činjenicu da su spremne obavljati svaku vrstu posla gledaju kao na prednost, radije nego kao nedostatak. Šanse žena na tržištu rada se smanjuju zbog trudnoće, porodiljskog odsustva, brige o djeci itd. Njihove šanse da se zaposle na menadžerskim funkcijama su također manje s obzirom da su takve funkcije tradicionalno muške.

D. NASILJE

Općenito je primijećen porast nasilja u porodici. Povećanje psiholoških i fizičkih zloupotreba postalo je očigledno, dok svjesnost o drugim vidovima nasilja nije razvijena. Žrtve su uglavnom žene, a rjeđe djeca. Efekat tradicionalnog shvatanja da je nasilje nad ženama i djecom neizbježno i prihvatljivo unutar porodice se još uvijek puno naglašava.

Grupe nezaposlenih muškaraca smatraju da ukoliko muškarac ne radi, a žena je zaposlena – odnos snaga se mijenja i muškarci su tada skloniji verbalnom nasilju. Žene smatraju da je razlog za porast nasilja u porodici povećano korištenje alkohola, što je opet posljedica pokušaja muškaraca da zaborave bijedu nezaposlenosti i siromaštva. Očigledno je da i muškarci i žene identificiraju ekonomsku zavisnost (bez obzira koje strane) kao važan faktor povećanja nasilja bilo koje vrste.

E. ZANEMARENE GRUPE

Starije osobe penzioneri, samohrane majke i demobilizirani vojnici se nalaze u najtežoj socijalnoj i ekonomskoj situaciji. Posebna kategorija među starijim osobama je primijećena i to su uglavnom povratnici bez izvora primanja i oni ne primaju nikakvu (socijalnu) pomoć. Postoji puno načina zanemarivanja: od strane države, neposredne zajednice, susjeda, porodice i sugrađana. Nizak nivo solidarnosti i međusobne pomoći i podrške može se pripisati cjelokupnoj siromašnoj ekonomskoj situaciji.

Pitanja kvaliteta života

Generalno mišljenje o dobrom i lošem životu

Muškarci i žene ističu socijalne aspekte dobrog života (dobro zdravlje, sklad u familiji, zajedničko razumijevanje i poštivanje). Grupa muškaraca u ruralnoj sredini naročito to naglašava.

Dobar životni standard ne obuhvata velike gender razlike. To znači da se ima dovoljno za zadovoljenje osnovnih egzistencijalnih potreba.

Proces privatizacije doveo je do promjena koje su stavile i muškarce i žene u daleko goru poziciju. Međutim, žene iz Travnika misle da privatizacija ostavlja gore posljedice po žene, s obzirom da je veći broj žena otpušten s posla i za njih je teže da nađu posao u privatnim firmama (zbog njihovih "prirodnih odgovornosti" – trudnoća, porodiljsko odsustvo i briga o djeci).

Samo muškarci Bošnjaci iz ruralnih sredina pokazuju optimistički stav u vezi sa privatizacijom, naglašavajući da je dobra stvar u vezi sa privatizacijom 'društvo bez ljudi koji ne žele da rade'.

Socijalne kategorije

Svi uviđaju tri kategorije stanovništva: bogate, sredju klasu i siromašne. Jaz između bogatih i siromašnih je veoma velik, dok srednja klasa ima više poteškoća jer se približila nižoj klasi po karakteristikama. Oko 80% stanovništva spada u kategoriju siromašnih. Nema gender razlika.

U toku diskusije prepoznata je kategorizaciji po socijalnom, a ne ekonomskom statusu, što ukazuje na promjenu socijalne vrijednosti.

Kako poboljšati životni kvalitet

Ljudi u Travniku imaju malo vjere u resurse svoje lokalne sredine. Smatraju da je "vanjska" pomoć neophodna da bi se došlo bar do nekih promjena i prije svega pomoć u cilju otvaranja novih radnih mjesta.

Dobar i loš život žena i muškaraca

Muškarci su skloniji razmišljanju da dobar život i za muškarce i za žene znači isto, to jeste, ako je jednom dobro, i drugom je dobro. Žene u ruralnim sredinama se sa ovim uglavnom slažu.

Zaposlene žene iz urbane sredine u Travniku ističu da definicija dobrog života nije ista za muškarce i za žene. Muškarci prvenstveno misle na vlastite potrebe (da ima auto, novi PC, mobilni telefon), a žene su više fokusirane na svoju djecu i nastoje prvo udovoljiti njihovim potrebama.

Postoje gender razlike u situaciji nižeg kvaliteta života. Muškarci liječe svoje nezadovoljstvo tako što zanemaruju porodicu, kroz alkohol i druge poroke. Žene su trezvenije u razmišljanju i nastoje naći rješenja za probleme.

Uzročna analiza

Glavni razlozi siromaštva su bili prije svega rat, a nakon njega siromaštvo, nekorektan metod privatizacije, loš poreski sistem, korupcija, nedostatak industrije, nepostojanje pravne države, niski prihodi i visoke cijene.

Posljedice siromaštva mogu se posmatrati kroz tri međusobno povezana nivoa: lični (nezadovoljstvo, frustracije i bespomoćnost, što često dovodi do psiholoških i fizičkih oboljenja), porodični (veći konflikti, svađe, psihološka i fizička zloupotreba i razaranje porodice) i socijalni nivo (viša stopa kriminaliteta, krađe, provale u stanove, tuče, socijalne nemiri). Nedostatak kulturnog života i kulturnih aktivnosti smatraju se jednom od posljedica siromaštva i generalno dovodi do opadanja kvaliteta socijalizacije, što se opet smatra uzrokom zbog kojeg mladi napuštaju zemlju.

^ak i kroz posljedice siromaštva, koje na neki (bilo koji) način pogađaju sve, gender razlike uistinu postoje. Muškarci, kao što je već navedeno, skloniji su alkoholizmu i drugim vidovima "bijega od stvarnosti". Žene su sklonije pritiscima i većem broju odgovornosti koje su preuzele na sebe, i zbog toga su sklonije obolijevanju. Tradicionalne gender razlike su ovdje vidljive; žena je opterećena i s tim se mora nositi i ostaje vezana za porodicu, bez obzira na koji način.

Strategije za rješavanje i rješenja

Ono što bi moglo biti urađeno, može biti i trebalo bi biti urađeno

S obzirom da je nezaposlenost glavni problem i uzrok mnogim teškim situacijama, ne samo u Travniku, nego i u cijeloj BiH, rješenje opsežnim problemima i životnim pitanjima koja su ispitanici naveli, primarno se vidi u zapošljavanju. Da bi se otvorila nova radna mjesta, nije samo dovoljno završiti proces ekonomskog restrukturiranja i privatizacije, nego istovremeno i stvoriti stabilnu pravnu državu uz institucije koje bi kontrolirale pomenute procese i spriječile zloupotrebu funkcija, korupciju i mito. Ljudi prije svega očekuju pomoć od države. Budući da je funkcioniranje države u mnogim sferama gotovo potpuno neefikasno, osjećanje očaja i nesigurnosti ljudi koji više ne znaju kome se trebaju obratiti nije nikakvo iznenađenje.

Jedan od mogućih prvih koraka u rješavanju prethodno pomenutih pitanja trebao bi biti povećanje svjesnosti građana, i u vezi sa postojećim programima (vladinih institucija i nevladinih organizacija) i o ljudskim pravima i metodama ostvarenja njihovih prava.

Problem nedostatka informacija na strani urbane populacije o nevladinim organizacijama i njihovoj ulozi u građanskom društvu mogao bi se riješiti kroz rad na povećanju transparentnosti nevladinih organizacija putem domaćih medija.

Žene iz ruralnih sredina naglašavaju potrebu za udruženjima žena kroz koja bi mogle same dovesti do poboljšanja njihovih pozicija. Istovremeno, svjesne su nedostatka (samo)inicijative i nedostatka obrazovanja. Sugestije su: rad na edukaciji građana, posebno u oblasti malih preduzeća, radionice u trajanju od jednog ili više dana, na kojima bi se steklo osnovno znanje i vještine u toj oblasti, jačanje i prekvalifikacija nevladinih organizacija u pravcu obezbjeđenja dugoročnih informacija i obrazovne podrške malim preduzećima, kao i rad na povećanju programa nevladinih organizacija koji su usmjereni na žene i kojima se povećava pristup ženama, i stimulišu se na aktivnije učešće u lokalnim aktivnostima (najbolje se postiže kroz rad u nevladinim organizacijama).

Ono što ljudima nedostaje je obrazovanje. Kursevi i radionice na temu razvoja malih preduzeće napravile bi značajan pomak u razvoju svijesti, pokrenule bi incijative i stvorile osjećaj odgovornosti.

Teško je započeti bilo šta bez početnog kapitala. Stoga je izražena potreba za adekvatnim kreditima (uz niske kamatne stope) prilagođene potrebama ljudi i njihovim mogućnostima. Ovo je prije svega prenijeto međunarodnoj zajednici i nevladinim organizacijama sa akcentom na potrebu za transparentnošću i kontrolom troškova sredstava.

Udate žene koje su zaposlene ili one koje se žele zaposliti, imaju secifične probleme. Bez adekvatne pomoći, kao što je briga o djetetu (vrtići), koje nema uopće u ruralnim sredinama, one nisu u stanju da obavljaju svoje dužnosti. Bilo bi zaista korisno uspostaviti davaoce usluga – za brigu o djeci, ili pomoć starijim i iznemoglim osobama. Osim toga, različiti oblici domaće trgovine koji bi omogućili ženama da rade kod kuće predstavljaju dobar put ka rješavanju pitanja zaposlenosti u ruralnim sredinama.

Uspostavom neke vrste posredničkog biroa putem kojeg bi žene mogle naći privremene poslove mogla bi se značajno poboljšati njihova ekonomska situacija i povećati njihova ekonomska samostalnost.

Što se tiče mladih i nepostojanja kulturnih sadržaja, važno je motivirati mlade da se aktivnije angažiraju u zajednici, da rade na uvođenju visokokvalitetnih aktivnosti, kao na primjer sport i kultura, da postiču uspostavu klubova, centara i omladinskih udruženja.

Da bi se riješili problemi povratnika, bilo bi neophodno ojačati rad ili formiranje nevladinih organizacija (pružanje pravnih usluga) u područjima povratka, preko kojih bi povratnici mogli dobivati informacije o svojim pravima i istitucijama kojima bi se mogli obratiti, i o programima u kojima mogu učestvovati.

3.2 Analiza fokusnih grupa u opštini Prijedor

Prezentirani rezultati se zasnivaju na strukturi koja prati strukturu Vodiča za razgovor, u Aneksu ovoj Izvještaja.

Problemi i proriteti

Problemi i prioriteti u opštini

Vrlo detaljne liste problema koje nude ispitanici ilustrira da se opština Prijedor nalazi u vrlo specifičnoj situaciji, s obzirom da je to najnerazvijenija opština u Republici Srpkoj, i druga po veličini opština u tom entitetu.

Problem nezaposlenosti je prioritetan i zbog toga nesigurnost rada značajno utiče na optimizam ljudi, naročito grupe mladih ispitanika koji pohađaju fakultet.

Pitanje sprečavanja povratka na prijeratni posao je takođe vrlo specifičan, s obzirom da to naglašavaju povratnici-Bošnjaci od kojih se očekuje da budu hranitelji svojih porodica. U tom pogledu nema gender razlike. Žene povratnici, udovice i stoga glava porodice, nisu u mogućnosti da se vrate na prijeratni posao. Žene ovaj problem direktno povezuju sa svojom etničkom pripadnošću.

Budući da su sve grupe navele probleme koji su međusobno povezani, nije iznenađujuće da se javlja problem niskog životnog standarda.

Karakteristično je da među grupama čiji su članovi sredovječni ljudi različite etničke pripadnosti i oba spola, nije bilo razlike u opisu standarda za zadovoljenje egzistencijalnih potreba.

Za razliku od njih, žene predstavnici mladih grupa opisuju nizak životni standard drugačije, napominjući nemogućnost putovanja, prisustva kulturnim manifestacijama, itd.

Proces privatizacije je takođe jedan od najnaglašenijih problema u toj opštini. Uzrok je spora implementacija, negativni efekti kao što je otpuštanje radnika sa posla, povećana nezaposlenost i pogoršanje već niskih životnih standarda.

Govoreći o problemima, ekonomski krah je takođe pomenut, s obzirom da neki ekonomski giganti koji su zapošljavali većinu radnika, te stoga svima pružali sigurnost, više ne postoje. Ovaj problem se jednako odnosi na oba spola, kao i na osobe iz urbanih i ruralnih područja.

Nezadovoljstvo ispitanika je posebno naglašeno u odnosu na zdravstvenu zaštitu. Gender razlike, razlike na osnovu etničke pripadnosti, starosne dobi ili mjesta prebivališta nisu identificirane. Ovaj problem je uglavom prouzrokovan neplaćenim socijalnim

doprinosima za radnike na "listi čekanja" ili neplaćanje osiguranja za nezaposlene. Plaćanje zdravstvenih usluga dodatno komplicira gore naglašene ekonomske probleme.

Bošnjački povratnici u Prijedor ne vjeruju doktorima, te stoga radije odlaze u zdravstvene institucije u mjestima svog ranijeg boravišta ili izbjeglištva.

Prema našim ispitanicima, povećana je zloupotreba droga, posebno među srednjoškolcima. U tom pogledu, nema razlike među urbanim i ruralnim sredinama, muškarcima i ženama ili etničkim grupacijama.

Žene povratnici u Prijedor naglašavaju problem infrastrukture kao jedan od najvažnijih. Oni misle da preživaljavanje i održiv povratak trebaju eliminirati ovaj problem u cijelosti. Prvi pozitivni koraci postaju očigledni kroz rekonstrukciju škole u tom području.

Jedan od problema koji konkretno zahvata stanovništvo u Prijedoru je "odlaganje starih lijekova dopremljenih kao humanitarna pomoć u toku rata", koji su neadekvatno ostavljani u bolnici i predstavljaju potencijalnu "tempiranu bombu" koja bi u svako doba mogla izazvati ekološku ili zdravstvenu katastrofu.

Grupa bošnjačkih povratnika je istaknula postojanje takozvanog komunalnog problema – odlaganje smeća koje idirektno utiče na zdravlje ljudi.

Paralelno sa tekućim procesom povratka, pitanje povraćaja imovine spada u najviše rangirane probleme. Prema ispitanicima, lokalni organi vlasti dijele državnu imovinu predstavnicima većinskog stanovništva.

Grupe takođe naglašavaju problem korupcije i mita, posebno u organima upave, inspekcijama i u oblasti obrazovanja.

Problemi sada i prije deset godina

Opće mišljenje vlada među svim ispitanicima da gore pomenuti problemi ili nisu postojali prije rata (na primjer, pitanje povraćaja imovine, problem povratnika i raseljenih osoba) ili su bili rijetki (na primjer, problem nezaposlenosti, korupcije, itd.). Ne postoje gender razlike u mišljenju ispitanika iz urbanih i ruralnih sredina.

U poređenju sadašnjih problema sa problemima od prije deset godina, zajednički zaključak je da je život prije bio daleko bolji i da su ljudi prije deset godina imali posao.

Pitanja muškaraca i žena

Opće mišljenje svih ispitanika je da se sadašnji problemi jednako odnose i na muškarce i na žene, osim grupe žena-povratnika koje "ne mogu svoje probleme dijeliti bilo s kim" zato što su izgubili svoje muževe, sinove ili braću, te stoga moraju nositi teret svakodnevnih problema uglavnom same.

Potvrđujući zdravu porodicu u pogledu odnosa između supružnika, mlada generacija pokazuje više spremnosti i optimizma za prevazilaženje postojećih problema.

Većina grupa je istaknula da je uloga i pozicija žene uveliko ovisna o njenom stavu. Da li će ti problemi, osobito oni koji su egzistencijalne prirode, biti samo njeni ili ne, da li je ona jednak, a ne marginaliziran partner, ovisi o njoj samoj.

Očekivanja

Iako su ljudi (bez obzira na gender, starosnu dob, etničko porijeklo itd.) svjesni činjenice da je rat prouzrokovao gotovo sve probleme sa kojima se danas suočavaju, također im je poznato da je ništa ili vrlo malo učinjeno u poslijeratnom periodu – to su "samo obećanja". To je upravo ono što ih destimulira u pogledu očekivanja.

Možemo primijetiti određene gender razlike u očekivanjima Bošnjakinja povratnika organiziranih u okviru nevladine organizacije. S obzirom da su uglavnom same sa djecom i starijim osobama, pokazuju veliku snagu, upornost i moć da ostanu kod kuće i prebrode mnogobrojne probleme. Svi problemi s kojim se suočavaju su čak i teži jer nemaju muževe, te je stoga i njihova volja sve očiglednija.

Mlade žene pokazuju vrlo malo optimizma, dok nezaposlene žene ili penzionerke ili nezaposlene žene ali sposobne za rad, vide svoju budućnost sa dozom pesimizma. Sredovječna generacija naglašava čak veći pesimizam, a izlaz iz ove situacije vidi u napuštanju zemlje.

Između grupa muškaraka i žena iste starosne dobi postoji razlika u očekivanjima u pogledu budućnosti, s obzirom da žene danas nose veći teret i žive "teža vremena" od muškaraca, i uz sve tradicionalne uloge u porodici, one su obično danas jedini hranioci porodice. Tu također možemo naći odgovor i na pesimističan stav muškaraca koji se, zbog gubitka posla, osjećaju degradiranim u gender odnosima jer su izgubili ulogu hranitelja porodice. Jedini izlaz vide u odlasku u inostranstvo gdje bi mogli naći posao i povratiti svoju ulogu.

Odnosi među polovima

Pozicija muškaraca i žena sada i prije 10 godina

Mišljenje o genderu koje su istaknuli ispitanici i u ruralnim i u urbanim sredinama je da je došlo do bitnih promjena u odnosima među polovima, to jeste, do promjena u ulozi žena i muškaraca. Ovo je naročito naglašeno u poređenju prijeratnog perioda kada je deklarativna jednakost vladala u skladu sa principima socijalističkog okvira, u prisustvu jakih tradicionalnih odnosa koji su potvrđivali žensku biološku funkciju i stoga je stavljali izvan sfere javnog života.

I muškarci i žene se slažu da je došlo do promjena, ali ništa se nije promijenilo u pogledu kriterija: žene naglašavaju da je do promjena došlo usljed povećanog, ali uspješnog angažmana žena u toku rata, dok muškarci uglavnom smatraju da je do promjena došlo zbog većeg prisustva žena u političkim/izbornim strukturama.

Budući da su žene svjesne da je povećani broj žena u strukturama vlasti uglavnom rezultat implementacije nametnutih pravila, a ne promjene svijesti ljudi u Prijedoru, one su nezadovoljne sadašnjom situacijom, te stoga potvrđuju svoj stav da muškarci još uvijek imaju prioritet.

A. SOCIJALNE BENEFICIJE

Govoreći o promjenama u oblasti socijalnih beneficija, primijećene su ogromne razlike sa negativnim trendom u odnosu na period prije deset godina. Ne postoje gender razlike u općoj procjeni loše situacije u pogledu socijalnih beneficija.

Osim opće procjene da je situacija u pogledu socijalnih beneficija daleko teža nego što je bila prije deset godina, to jeste, u nekim slučajevima beneficije u stvari i ne postoje, svi ispitanici naglašavaju problem zdravstvenog osiguranja s obzirom da je ono obezbijeđeno samo za zaposlene. Takođe, problem malog broja uposlenika za koje se zdravstveno osiguranje ne plaća, smatra se jednako važnim problemom. Tako svi, bez obzira na gender, moraju platiti zdravstvene usluge, dok mali broj uposlenika plaća participaciju.

Pitanje trudnica se naročito ističe, s obzirom da su primorane da same plaćaju troškove poroda (posebno troškove carskog reza). Smrtnost se povećava usljed neadekvatne zdravstvene zaštite mnogih osoba, kao i zbog visokih cijena lijekova.

Žene povratnici u Prijedoru ne vjeruju doktorima (što se objašnjava kao posljedica rata), te stoga radije odlaze u gradove u kojima su živjeli kao izbjeglice, što takođe pokazuje da se ta populacija ne osjeća dovoljno zaštićenom u zajednici u koju su se vratili.

B. OBRAZOVANJE

Ispitanici naglašavaju da sva djeca, bez obzira na gender, imaju ista prava na školovanje.

Ako postoje ekonomske mogućnosti za nastavak školovanja samo jednog djeteta, većina roditelja je izjavila da bi takva mogućnost bila obezbijeđena za dijete koje postiže najveći uspjeh u školi. U slučaju da dvoje djece postiže isti uspjeh, prvenstvo bi dali ženskom djetetu.

Svi smatraju da je prije bilo daleko lakše poslati dijete na školovanje (sa aspekta materijalnih troškova) i nije bilo diskriminacije na osnovu spolne pripadnosti. Dodatni problem današnjice je problem korupcije i mita.

C. RAD

Razlike među spolovima se javljaju kad se radi o poslovnim ponudama. Svi ispitanici se slažu da danas ima manje posla za muškarce jer je privatni sektor orijentiran ka trgovini, kafićima i prodavnicama, gdje je primarna ženska radna snaga.

Iako postoje razlike u tradicionalnim ulogama polova, većina ispitanika naglašava da žene rjeđe dolaze na rukovodne funkcije. Žene primjećuju da je moguć razlog nepostojanje solidarnosti sa drugim ženama.

Specifičan problem Bošnjaka-muškaraca je da jedva mogu naći zaposlenje zbog svog etničkog porijekla, što se primjećivalo i prije rata kada su otpuštani s posla iz istog razloga.

Svi vjeruju da ranije nije bilo značajnijih razlika među spolovima i da je situacija generalno bila daleko bolja u pogledu zapošljavanja.

D. NASILJE

Generalno je primijećeno da je nasilje u Prijedoru u porastu i to se jednako odnosi i na ruralna i na urbana područja. Ovaj negativan trend se smatra posljedicom drugačije ekonomske situacije sa kojom se porodice danas suočavaju. Žene su daleko više izložene fizičkom nasilju od strane muževa, dok su muškarci izloženi verbalnom nasilju od strane njihovih žena. Međutim, ispitanici vjeruju da su djeca danas više izložena nasilju (emocionalnom, verbalnom, itd.), koje je prisutno u njihovim porodicama kao posljedica alkoholizma kojem je jedan roditelj pribjegao ili općeg siromaštva.

E. ZANEMARENE GRUPE

Najčešće pominjanje zanemarene kategorije u Prijedoru su: penzioneri, raseljene osobe i izbjeglice, samohrane majke i udovice, sredovječni muškarci i žene, nezaposleni i osobe sa posebnim potrebama. U tom pogledu ne postoje razlike među polovima, ali zato postoje ogromne razlike u pogledu prijeratnog perioda.

Kvalitet životnih pitanja

Opće stajalište o dobrom i lošem životu

Većina ispitanika definira dobar i loš život kroz materijalne aspekte, navodeći da to podrazumijeva imati dovoljno novčanih sredstava koja su neophodna za zadovoljenje egzistencijalnih potreba i za rješavanje stambenog pitanja.

Izuzetak takvom gledištu je opis dobrog i lošeg života kojeg je dala grupa mladih žena koje su naglasile slijedeće kriterije dobrog života: zdrava porodica, riješeno stambeno pitanje, sretna porodica i dovoljno novca za putovanja.

Socijalne kategorije

Svi se slažu da u Prijedoru postoje samo dvije kategorije ljudi: bogati i siromašni. Prijeratna srednja klasa je iščeznula ili se približila nižoj klasi po karakteristikama. Naglašavaju da je među 5% bogatih ljudi većina stekla bogatstvo nezakonitim putem i uglavnom se radi o ratnim profiterima koji su bili uključeni u pljačke, kriminal i iskoristili su mogućnost bezakonja podstaknutog ratom koje još uvijek omogućava preživaljavanje tog sloja populacije.

Kolokvijalni izrazi za tu kategoriju su: "ratni profiteri", "novopečeni bogataši", "velike ribe", "novokomponovani biznismeni", "mafija", i "gazde", uz slične domaće izraze. Većina njih su vlasnici benzinskih pumpi, velikih objekata, barova itd. Žene žive bolji život jedino ako su im muževi bogati.

Kako poboljšati kvalitet života

Vrlo je interesantna činjenica da ljudi iz Prijedora kažu otvoreno i bez oklijevanja da postoji jaka veza između bogatih i predstavnika vlasti, i da bez njihove pomoći i podrške oni ne bi bili u stanju da imaju ono što imaju. Ovo je direktan i značajan indikator i trebali tragati za mogućnošću prevazilaženja tako loše situacije u vezi sa kvalitetom života.

Uzročna analiza

Glavni uzrok siromaštva je: rat, stagnirajuća privreda, nezaposlenost, loše političko rukovodstvo, anarhija, nepostojanje državnih funkcija i poreskog sistema, proces privatizacije, nedostatak sredstava, migracije stanovništva (raseljene osobe) i neodgovornost zaposlenih.

Razlike među spolovima nisu isticane prilikom navođenja uzroka siromaštva.

"Katastrofa", "beznađe", "glad-kontejneri za smeće", termini su kojim se opisuju posljedice siromaštva. U tom pogledu definirane su razlike među spolovima. Posljedice su i: psihološke traume koje uglavnom dovode do ubistava i samoubistava (češće muškaraca), znatan porast bolesnika (češće žene), i znatan porast korištenja droga od strane mlađe populacije, kao i povećana stopa smrtnosti. Osim ovih uvjetno nazvanih zdravstvenih posljedica siromaštva, posljedice su također i: proces promjene strukture populacije, posebno vidljive kroz odlazak iz zemlje mladih i radno sposobnih ljudi, nemogućnost nastavka školovanja na univerzitetu, život bez ljudskih i kulturnih vrijednosti i otuđenost.

Strategije za rješavanje i rješenja

Šta bi se moglo, šta može i šta bi se trebalo uraditi

Bez obzira na spolnu pripadnost, svi sudionici su izrazili da je za muškarce teže da se suoče sa kritičnim periodima, nego što je to ženama.

Sudionici su naglasili da postoji jako mali broj programa nevladinih organizacija koji se bave problemima pomenutim u prvom dijelu ovog izvještaja. Žene su također naglasile da im iskustvo ukazuje na postojanje gender diskriminacije u dodjeli kredita, to jeste da muškarci kredite dobivaju češće nego žene, dok muškarci vjeruju da takva diskriminacija ne postoji. Postoji potreba za većom transparentnošću i kontrolom sredstava koja nevladine organizacije kojima su povjerena kreditna sredstva troše na kredite.

Ispitanici naglašavaju potrebu da međunarodne organizacije investiraju sredstva u postojeća i nova mala preduzeća kako bi započeli proizvodnju, čime bi se riješili problemi pomenuti kao uzrok siromaštva u toj opštini.

Grupa povratnika Bošnjaka izražava svoje nezadovoljstvo u vezi sa donacijama iz arapskih zemalja koje se isključivo odnose na rekonstrukciju religijskih objekata (džamija), dok bi, prema njihovom mišljenju, bilo korisnije investirati u rad i proizvodnju, kao i mogućnosti preživaljavanja u tom području povratka.

Govoreći o nezaposlenosti, ispitanici su istakli potrebu za okončanjem prakse neprijavljenog rada, čime bi se eliminirala mogućnost dvostrukog zapošljavanja nekih osoba, i nezaposlenost drugih. Potreba za revizijom zdravstvenog i socijalnog osiguranja zaposlenih je naročito naglašena.

Grupa mladih žena vjeruje da osim promjena u strukturama vlasti, također bi bilo neophodno promijeniti i svijest javnosti. Oni vide nadu za bolju budućnost jedino u njihovim porodicama.

Također bismo željeli naglasiti razlike među spolovima u iznalaženju rješenja teškom stanju bošnjačkih povratnika. Bošnjaci povratnici su dali nekoliko sugestija ("donacije za otvaranje novih i ponovno pokretanje starih preduzeća; nevladine organizacije bi trebale utvrditi programe za proizvodnju sjemena kako bi se olakšao život i smanjio broj onih koji još uvijek primaju humanitarnu pomoć iz Merhameta – 6.200 korisnika").

Za razliku od ove grupe, Bošnjakinje povratnici kritikuju nevladin sektor, naglašavajući da su "nevladine organizacije formirane s ciljem omogućavanja samozapošljavanja i stvaranja ličnog profita". Također je naglašeno da su nevladine organizacije u službi nekih političkih stranaka i da je neophodno isključiti političare iz nevladinih organizacija, iako je to izuzetno teško.

Ova grupa žena naročito ističe svoje probleme u komunikaciji sa organima vlasti u vezi sa registracijom svojih nevladinih organizacija, što je posljedica još uvijek prisutne ratne prakse.

Potrebno je primijetiti da grupa muškaraca iz ruralnog područja ističe potrebu za prijašnjom praksom takozvanih imovinskih kartona da bi se utvrdilo šta je ko i kad stekao, jer bi to doprinijelo boljem rješavanju postojeće situacije. Bilo bi lakše steći uvid u sticanje dobara dok je osoba na političkoj ili drugoj utjecajnoj funkciji, čime bi se povećala mogućnost smanjenja korupcije. Na osnovu mišljenja koja smo čuli u tom području, borba za sprečavanje daljeg ilegalnog sticanja materijalnog bogatstva bi bila moguća jedino ako

lokalna zajednica, odnosno predstavnici vlasti uz podršku i pomoć međunarodnih organizacija, preuzmu inicijativu.

3.3 Analiza rezultata polustrukturiranih intervjua

Rezultati se baziraju na okvirnim pitanjima u toku polupripremljenog anketiranja, priloženih u Aneksu III. Odgovori ne citiraju davaoce informacija, niti ih identificiraju kao muškarce ili žene s obzirom da su sudjelovale samo tri osobe, iako se njihovi odgovori identificiraju kao muški ili ženski odgovori prilikom analize odgovora fokusnih grupa u odjeljku 4 u daljem tekstu.

Problemi i prioriteti

Koncept gendera i odnos između gendera i razvoja značajni su zbog toga što se na gender pitanja ne gleda kao na ekonomsko pitanje, nego samo kao pitanje ljudskih prava. Omladina je često marginalizirana kategorija u tim procesima s obzirom da ne spada u uobičajene kategorije populacije kao što su djeca, odrasli, i starije osobe i također su ograničeni na studentske i omladinske organizacije. Prije rata programe su pripremali malobrojni eksperti, a šire učešće, osobito žena, na nivou baze bilo je nezamislivo. Ti programi su često bili samo definicija predrasude problema, a ne istinska analiza problema, te stoga nije ni bilo adekvatnog rješenja koje bi jednako za sebe definirali muškarci i žene.

Analiza svih programa i politika je neophodna za mainstream gendera čime se omogućava svim učesnicima i korisnicima da imaju jednak pristup uslugama i pomoći, kao i jednaka distribucija sredstava u zemlji.

Problem za žene je da uvijek u siromaštvu pate više od muškaraca – razlog je taj što se po tradiciji od njih očekuje da izdrže glad i siromaštvo u ishrani (ali i u oblačenju, zdravstvenim pregledima, zabavi) da bi osigurale da glava porodice na prvom mjestu, a potom djeca imaju ono što im je potrebno ("on je muško, daj mu jaču hranu".)

Korupcija je problem koji dodatno povećava siromaštvo, ali sadašnje metode zaustavljanja korupcije može isto toliko otežati eliminaciju velikog siromaštva. Na primjer, korumpirani poslodavci će zapošljavati najsiromašnije kategorije koje su spremne raditi pod svim uvjetima (bez plaćanja socijalnih i zdravstvenih beneficija ili neadekvatno plaćanje takvih obaveza), za prihod u bilo kojem iznosu. Žene su često one koje će prihvatiti da rade "ispod svog nivoa" obrazovanja i profesionalnog iskustva. Kada su korumpirani poslodavci kažnjeni, tada su jednako kažnjeni i njihovi radnici, jer gube posao.

Privatizacija se drugačije odražava na žene, nego na muškarce, jer žene obično nisu imovinski vlasnici u našoj zemlji, ali se to ne smatra nedostatkom sistema, niti kršenjem pozicije žene u privredi, nego radije nivoom svjesnosti pojedinaca.

Kako se otvaraju nova radna mjesta, ona bi trebala modelirati "satelitski" sistem malih proizvodnih jedinica koje bi izdržavale velike firme. Ovo bi bilo korisno zbog slijedećeg: mi smo premala zemlja da bismo proizvodili u velikim kapacitetima; nismo kvalificirani

da vodimo velike sisteme i imamo premalo tehničkog znanja o kompleksnim proizvodnim sistemima. Te male neovisne jedinice od po 15 radnika najviše bi bile korisne za žene koje bi mogle raditi kod kuće ili u neposrednoj blizini kuće, rad bi bio fleksibilan i ekonomski bi bile neovisne.

Romi su specifična zajednica koja ima svoju tradiciju. Nastojanje da se poboljša gender jednakost u njoj bi moglo narušiti tradicionalne percepcije i uloge koje su jednako važne i za muškarce i za žene. Romkinje su apsolutno najviše lišene prava, ali je njihova svjesnost o lišenosti prava toliko niska da se malo šta može postići kroz opće programe. Mora da postoje grupe Romkinja čija je svijest podignuta na nivo gender pitanja, ali se njima treba pristupiti na poseban način.

Neke stvari su bitnije za mušku djecu, kao na primjer, obrazovanje, ali ne smijemo zaboraviti da dječaci ponekad nisu jednako tretirani. U našem društvu dobro obučena kćerka (te stoga i njena dobra udaja) je nešto što se mora, "ali tada njena braća obično nose iste stare cipele i do četiri godine."

Rat i poslijeratni period pogoršali su tradicionalnu ulogu žena kao domaćica, a muškaraka kao boraca i stubova. Žene su postale psihološki slabije, i to se nikako ne rješava.

Obrazovanje

Nizak životni standard i siromaštvo onemogućava mladim ženama da idu u školu. Razlog je taj što prilikom pravljenja izbora, muškarcima se daje prednost kao budućim hraniteljima porodice. Gender balans će biti moguć kada se bude plaćalo školovanje u školi i na univerzitetu. Kako ulazimo u tržišnu ekonomiju, gdje će se sve morati platiti, ovaj debalans se mora preventivno tretirati.

Nikad se ne razmišlja o višestranosti ulaganja u žene zbog njihove senzitivnosti i privrženosti porodici. Na primjer, one ne bi napustile svoju mlađu braću i sestre, ali zato znamo da postoje mnoge mlade žene koje idu u školu i rade ili samo rade da bi izdržavale svoju braću i sestre.

Udžbenici za osnovno obrazovanje sadrže mnoge stereotipne uloga žena i muškaraca, a oni trebaju pružiti osnovu za edukaciju budućih generacija.

Zdravstvo

Neoficijelno plaćanje zdravstvenih uloga i privatnih doktora predstavlja problem koji utiče na mogućnost pristupa zdravstvu i za muškarce i za žene.

Smatra se da su zdravstvena pitanja potrebnija ženama osobito u oblasti prevencije. Razlike među polovima postoje kao teret na plećima majki koje su spremnije trošiti novac na djecu, nego na sebe.

Reproduktivno zdravlje je slabo pokriveno i "u urbanim sredinama planiranje porodice se bazira samo na abortusu". Potrebno je razmisliti o poređenju budžeta i zdavstvenih troškova "jednog kondoma i jednog abortusa".

Raspoloživost osnovnih zdravstvenih usluga za prevenciju najčešćih ženskih bolesti ima ozbiljne dugoročne posljedice po troškove zdravstvene zaštite.

Radna snaga

Žene će i dalje ostati nepopularna radna snaga (zbog trudnoće, porodiljskog i roditeljskog odsustva) sve dok se ne uvedu politike obezbjeđenja visokog nivoa dnevne brige o djeci, kao na primjer, vrtići u kompanijama i firmama.

Pomirenje među porodičnim i radnim životom je vrlo bitno pitanje za žene i nije adekvatno riješeno u sektoru zapošljavanja.

Nedostatak radnih mjesta je jednako teško i za žene i za muškarce, ali se različito reflektuje na razne starosne dobi: mlađi uposlenici se lakše prilagode, koriste kompjutere i orijentirani su na karijeru, dok stariji teže mijenjaju stare radne navike, tako da mlađi imaju prednost nad starijim. Međutim, među tim relativno starijim uposlenicima, žene su manje privlačni uposlenici od muškaraca i nažalost još uvijek postoji stereotip da je stariji muškarac koji traži zaposlenje iskusan radnik, dok se starija žena koja traži posao smatra istrošenim radnikom.

Mnoge žene doprinose kroz rad u domaćinstvu i brizi o djeci, ali takav doprinos radu nije adekvatno zabilježen u privredi, niti se vrednuje od strane društva. Nema stimulacije za takve žene i njihov rad se nažalost ne smatra doprinosom porodici.

Invaliditet muškaraca je često njihov diskriminirajući faktor prilikom pridruživanja radnoj snazi. Veliki ekonomski sistemi koji su uništeni ostavljaju veće posljedice po muškarce, s obzirom da su oni u njima bili većina radne snage, kao na primjer, na željezinici, u metaloprerađivačkoj industriji, itd.

Žene se lakše prilagođavaju uvjetima "sive ekonomije" – one su spremne da rade za manje novca i pod nižim radnim uvjetima. Žene koje ne rade ispunjavaju svoju ulogu u domaćinstvu u vidu brige o porodici, dok muškarci koji nisu zaposleni bivaju iscrpljeni konstantnim traganjem za poslom i sredstvima za izdržavanje porodice.

Rješenja

Gender balans u korištenju ljudskih resursa u zemlji se može riješiti kroz davanje jednakih mogućnosti ženama kao i muškarcima u edukaciji i obuci.

I političari i izvršni dužnosnici moraju imati pristup podacima razvrstanim po genderu i korisiti ih u svojim politikama i planiranju programa i praćenju.

Programi za edukaciju već moraju biti alarmirani činjenicom da opadanje životnih standarda smanjuje jednak pristup obrazovanju.

Briga o djeci ne bi više smjela biti pitanje socijalne zaštite, nego pitanje radne snage. Kada poslodavci preuzmu teret obezbjeđenja adekvatne brige o djeci tada će to postati pitanje daleko veće izbalansiranosti gendera.

Žena koja je u random odnosu mora dijeliti porodične obaveze sa svojim supružnikom, a podizanje svijesti žena o ovom pitanju je značajno koliko i za same muškarce. Poslodavci bi trebali voditi računa o tome kako rad njihovih uposlenika utiče na porodični život uposlenika, te preduzeti mjere kako bi se stvorio balans (roditeljsko odsustvo, centri za brigu o djetetu, majke - privatnici, rad iz kuće).

Analiza tržišta rada i odgovarajuće restrukturiranje su potrebni i trebale bi biti angažirane, na primjer, nevladine organizacije, koje bi osigurale stručnu obuku sličnu prijeratnoj (radnički univerziteti i večernje škole).

4. Poređenje fokusne grupe i stajališta ključnih informatora

Najuočivljija razlika između stajališta i mišljenja baze i vladinih dužnosnika po svim pitanjima je praksa naspram strateških interesa. Fokusne grupe su jedino mogle vidjeti pitanja bazirana na njihovim praktičnim problemima i potrebama i nisu posmatrale strateški nivo osim što su identificirale da ovise upravo o političarima kada se radi o rješavanju njihovih praktičnih potreba. Ključni su ispitanici, s obzirom da je politika pitanje njihovog rada, dali odgovore na pitanja sa širim, strateškim obimom, ali su vezali neka politička pitanja za primjere praktičnih problema.

Razlike u mišljenju među polovima nisu iste za svaku temu o kojoj se razgovaralo, a što se tiče nekih tema, različita su mišljenja žena iz fokusnih grupa i žena informatora.

Odgovori za slijedeće teme koje su ponudile fokusne grupe i informatori su na raspolaganju:[4]

Problemi i prioriteti:

Fokusne grupe su identificirale slijeće osnovne probleme:

- Nezaposlenost
- Siromaštvo
- Niski životni standard

[4] "svi" podrazumijeva odgovore koje su dale i fokusne grupe i informatori; "fokusne grupe" označavaju odgovore koje su dale fokusne grupe u obje općine, a "informatori"se odnosi na odgovore samo tri anketirana informatora.

Ali i

- Neadekvatnu strukturu
- Zdravstvenu zaštitu
- Raseljene osobe i
- Siromašan socio-kulturni sadržaj.

Informanti su identificirali slijedeće probleme:

- Generalni nedostatak svjesnosti o genderu
- Korupciju i
- Proces privatizacije.

Svi su naglasili da marginalizacija omladine predstavlja značajan problem. Svaki od tih problema izgleda nije postojao prije deset godina i svi anketirani kažu da je današnja situacija u svim aspektima života neuporediva za životom kojeg se sjećaju od prije deset godina.

Gledišta na probleme muškaraca i žena pokazuju različito mišljenje svih fokusnih grupa muškaraca i žena s jedne strane, i ključnih informatora-žena, s druge. Fokusne grupe žena se slažu s muškarcima (iz fokusnih grupa i informatora) da su zapošljavanje, životni standardi i siromaštvo jedino problem muškaraca i da žene malo šta imaju s tim ukoliko se ne smanji životni standard porodice do te mjere u kojoj žene moraju tražiti posao kako bi ga poboljšale. Međutim, žene informatori smatraju da je učešće žena u radnoj snazi od ključne važnosti za povećanje stope zaposlenosti, poboljšanje životnih standarda i smanjenje siromaštva.

Obje fokusne grupe i informatori smatraju da obrazovanje može biti problem žena (muškarci iz fokusnih grupa i žene informatori) i da je trauma više problem žena (svih žena).

Odnosi među polovima

Žene (fokusne grupe) smatraju da su se njihove uloge promijenile i proširile tako da obuhvataju neke tradicionalne uloge muškaraca (zapošljavanje), ali tu činjenicu ne smatraju prednošću, niti da doprinosi jednakosti gendera s obzirom da su takve obaveze samo priododate na obaveze koje su već imali (porodica), niti da je svijest ili sampouzdanje žena toliko ojačano da one mogu svoje nove uloge na odgovarajući način prihvatiti. Žene (informatori) smatraju da se problemi žena pogoršavaju zbog njihovih tradicionalnih uloga u kojima su žene simbol izdržljivosti i patnje.

Svi muškarci smatraju da je pozicija žena u društvu unaprijeđena, posebno u vezi sa poštivanjem ljudskih prava i učešćem u politici, i da su žene generalno danas u boljoj poziciji od muškaraca. Neki od odgovora muškaraca u vezi sa promjenom uloge žena imaju gotovo žalostan ton.

Socijalne beneficije

Svi ispitanici primjećuju da su žene danas u donekle goroj poziciji od muškaraca. Sve žene primjećuju da briga o djeci nije adekvatna, a neke žene (informatori) smatraju da je to obaveza poslodavaca, a ne porodica. Fokusne grupe smatraju da je zdravstena zaštita preskupa, dok informatori smatraju da prevelika briga o participaciji u zdravstvenoj zaštiti nije objektivna, poredeći je sa situacijom u kojoj nije bilo potrebno nikakvo plaćanje. Informatori smatraju da veći problem predstavlja neoficijelno plaćanje zdravstvenih usluga i da pristup i raspoloživost metoda planiranja porodice predstavljaju daleko važnije pitanje. Neki ispitanici u fokusnim grupama smatraju da su odnosi među polovima dodatno opterećeni sa etničkom nejednakošću u određenim područjima, dok informatori to nisu primijetili.

Obrazovanje

Svi su mišljenja da dijete koje napreduje u školi je ono dijete u koje treba investirati bez obzira na spolnu pripadnost. Neki smatraju da pitanja obrazovanja dublje djeluju na žene: muškarci (fokusne grupe) smatraju da je to evidentno kroz činjenicu da mnoge djevojčice ne idu u školu, a žene (informatori) smatraju da gender stereotipi u školskim udžbenicima predstavljaju rezultat gender streamlininga u specifičnim predmetima istraživanja koje streamline učešće žena u radnoj snazi.

Informatori takođe smatraju da je mobilizacija tokom rata onemogućila mlađe muškarce više nego djevojke da nastave adekvatno školovanje. Neki (fokusne grupe muškaraca) smatraju da neoficijelno plaćanje obrazovanja za njih predstavlja poseban problem.

Zapošljavanje

Svi smatraju da su mogućnosti zapošljavanja za svakoga izuzetno male. Svi takođe smatraju da starosna dob utiče na mogućnosti zapošljavanja više nego gender, i da se preferiraju mladi uposlenici, dok neki (žene informatori) smatraju da kriteriji starosne dobi utječu više na starije žene nego na starije muškarce, dok drugi (fokusne grupe žena) smatraju da mladi muškarci imaju manje šansi da se zaposle nego mlade žene.

Fokusne grupe smatraju da žene mogu naći posao lakše zbog pada industrije koja je tradicionalno nudila poslove muškarcima, te zbog porasta ženskih poslova.

Žene primjećuju da je mogućnost žena da se bore sa teškim vremenima bitna za zapošljavanje (fokusne grupe), ali se zato nude niskoplaćene pozicije bez beneficija (informatori). Takođe svi smatraju da su opale šanse žena na tržištu rada zbog njihove biološki reproduktivne uloge i tradicionalne reproduktivne uloge u odgajanju djece. Žene informatori su takođe identificirali nedostatak odgovornosti poslodavaca prema doprinosu pomirenju porodičnog i radnog života, posebno kada se radi o ženama.

Muškarci takođe smatraju da su oni odvojena gender kategorija zbog fizičkog invaliditeta sa posebnim potrebama, i njihov broj je veći nego broj žena u istoj situaciji. Muškarci (fokusne grupe) smatraju da je etnička nejednakost dodatno opterećenje u mogućnostima zapošljavanja.

Rješenja

Svi ispitanici su identificirali rješenja za zapošljavanje ili u vezi sa zapošljavanjem. Osnovna rješenja identificirana od strane fokusnih grupa su:

- Podizanje svijesti
- Obrazovanje
- Povećanje investicija (mikro krediti)
- Jačanje nevladinog sektora
- Povećanje programa za zapošljavanje koji su usmjereni na žene
- Povećanje programa za zapošljavanje omladine.

Informatori smatraju da su moguća rješenja:

- Podizanje svijesti
- Gender mainstreaming u svim sferama porodičnog, radnog i javnog života
- Povećan angažman nevladinih organizacija
- Sprečavanje korupcije
- Povećanje programa za zapošljavanje žena
- Politike za pomirenje porodičnog i radnog života.

Žene informatori naglašavaju da jednak i pravičan angažman žena i muškaraca na tržištu rada predstavlja ključno rješenje za povećanje životnih standarda i preduvjet za povećanje stope zaposlenosti, te stoga i za smanjenje siromaštva.

Sve su žene identificirale potrebu za incijativama za zapošljavanje žena.

5. Zaključci

Siromaštvo je preovladavajući problem i odnosi se i na muškarce i na žene. Objektivno, mnogi ljudi se smatraju siromašnim i većina njih na isti način, bez ozbira na gender i starosnu dob, a ispitanici u fokusnim grupama generalno smatraju da su siromašni.

Kraća analiza odnosa među spolovima u "Konsultacijama sa siromašnim", u nacionalnom izvještaju za 2000., za Bosnu i Hercegovinu, ista je analiza nekih odgovora koji se ponavljaju u ovom kvalitativnom pregledu: žene još uvijek imaju veću odgovornost u domaćinstvu, muškarci još uvijek smatraju da je rat osujetio tradicionalne uloge spolova, za mlađe žene se još uvijek smatra da su privilegovane prilikom zapošljavanja, nasilje se još uvijek povezuje sa alkoholizmom, posebno kada se govori o nezaposlenim (demobiliziranim) muškarcima. Međutim, neki muškarci i žene su iznijeli nova mišljenja i gledišta, primijetivši razlike među spolovima koje nisu ranije primjećivane, kao što je na primjer potreba za podizanjem svijesti žena, razlika među polovima koja ne ide u prilog ženama u pogledu socijalnim beneficija, i postojanje ugrožene kategorije u raznim gender grupama: Romkinje i Romi sa posebnim potrebama.

Istraživanje pokazuje da je nezaposlenost ključni i generalni uzrok siromaštva koji se jednako odnosi i na muškarce i na žene. Ratne posljedice, loše vođena privatizacija, korupcija, nepostojanje tržišnih vještina, nepostojanje vladavine prava također su pobrojani kao uzroci siromaštva i od strane muškaraca i žena. Preovladava generalni osjećaj nesigurnosti. Socijalne razlike duž linija koje nisu vezane za gender (na primjer, etnička pripadnost, lokalno stanovništvo-povratnici-raseljene osobe-izbjeglice, političari-glasači, zaposleni-nezaposleni) bacaju sjene na svaki konflikt koji je vezan za gender. Na izlaz iz siromaštva jednako gledaju i muškarci i žene: mogućnosti zapošljavanja, rješavanje stambenog pitanja, adekvatne i jednake mogućnosti pristupa zdravstenim i obrazovnim uslugama, uključujući i unapređenje vještina, fleksibilno tržište rada, određeni stepen socijalne zaštite, socijalna mobilizacija i aktivizam.

Vrijedno je zapaziti da ljudi imenuju oduzimanje kulturoloških prava i otuđenje kao jednu od ključnih posljedica siromaštva, bez obzira na gender i starosnu dob.

Iako su opći uzroci siromaštva slični, mehanizmi stvaranja posljedica se razlikuju. Na tržištu rada, na primjer, žene se suočavaju sa predrasudama i diskriminacijom, koja raste sa starosnom dobi. Mlađe žene koje su spremne da se prilagode i koje ponekad imaju veće kvalifikacije obično su favorizovane kao uposlenice u neformalnom sektoru (što često podrazumijeva nesigurnost u zapošljavanju i niske nadoknade za rad). Posljedice restrukturiranja preduzeća koje vode do masovne pojave stavljanja radnika na čekanje odražava se u većoj mjeri na muškarce (iako su u ranijim fazama češće žene stavljane na listu čekanja).

Muškarci i žene se suočavaju sa posljedicama siromaštva na različit način. Generalno, siromaštvo dovodi do toga da žene preuzimaju sve kućne obaveze, uključujući i balansiranje kućnog budžeta i brigu o djeci. Muškarcima se više pripusuje socijalna mrlja vezana za nezaposlenost i niske nadoknade za rad. Žene su izložene dvostrukom teretu odgovornosti prema djeci i sastavljanja kraja s krajem. U oba slučaja posljedice siromaštva se odražavaju na zdravstveno stanje muškaraca i žena: muškarci su skloniji depresiji i samouništenju i asocijalnom ponašanju (kao što je alkoholizam), žene su podložnije konstantnom stresu i žrtvuju vlastitu ishranu i zdravlje. Žene su također izloženije posljedicama sve lošijeg pristupa zdravstvenim uslugama (slabo pokriće zdravstvenog osiguranja, zvanična i privatna plaćanja).

Strategije za rješavanje koje primjenjuju muškarci i žene pogođene siromaštvom se eklatantno razlikuju. Zanimljivo je da je izgeda postignut konsenzus da su žene inventivnije, da se oslanjaju na vlastite snage i da su bolji stratezi u borbi protiv siromaštva (to jeste, fokusiraju se na dugoročne potrebe djece). Muškarci su aktivniji u vanjskom umrežavanju, mogu raditi više poslova, baviti se poduzetništvom, i aktivniji su u traganju za vanjskom pomoći (uključujući i zahtjeve za mikro kredite). Iako je privremena migracija bila uobičajena za ovaj region, ne pominje se kao validna strategija za borbu protiv siromaštva. Nije puno toga rečeno u vezi sa uzgajanjem voća i povrća za preživljavanje.

Razlike među polovima se ne smatraju važnim pitanjem za djecu. Djeca uistinu trpe usljed posljedica siromaštva, izložena su zanemarivanju, nasilju, sklona su zloupotrebama raznih substanci, ali odrasli ne prave razlike između dječaka i djevojčica. Postoji određena

razlika kod starijih osoba, i to samo, izgleda, u ruralnim sredinama, u načinu na koji roditelji investiraju u mlade: dječaci će prije nego djevojčice nastaviti sa školovanjem, dok roditelji troše na ugovaranju svadbe svojih kćerki. Interesantno je da se ponekad ove strategije kritikuju kao kratkovidne.

Bez obzira na ove razlike, uz gender dimenziju, ljudi očigledno nemaju jasno stajalište o tome da li je tranzicija išla u prilog muškarcima ili ženama. Oni imaju tendenciju da smatraju i žene i muškarce gubitnicima. Na stara vremena se jedinstveno gleda kao na dobra vremena, a na državu se gleda kao na konačnu odgovornost za probleme.

Shvatajući ulogu gender jednakosti u poboljšanju kvaliteta života, postoji očigledna tendencija reprodukovanja ideja i zamisli iz doba socijalizma, karakterišući je kao beznadežan izlaz za rješavanje gender pitanja (posebno u fokusnim grupama, to jeste, odražavajući šira stajališta). Pominjane su jednake mogućnosti i politički uvjeti (kao što je sveobuhvatna obrazovna politika), ali samo od strae ključnih informatora. To je u velikoj mjeri reprodukcija tradicionalne post-komunističke mješavine fokusiranja na jednake ishode (umjesto na jednake mogućnosti) u svim sferama života i istovremeno na nametanje/indoktrinaciju tradicionalnih vrjednosti, preference i uloga na pojedince (što dovodi do neefikasnosti i nepravičnosti). Mobilnost i sloboda su tek pomenuti kao važna pitanja i to od strane zaposlenih žena. Takođe je interesantno da ključni informatori primjećuju i zastarjele sadržaje obrazovanja u vezi sa gender ulogama.

Ljudi vide nevladine organizacije i političku mobilizaciju kao potencijalno sredstvo smanjenja siromaštva. Izgleda da je ovo vrlo dobro utemeljeno u razmišljanju o uzrocima siromaštva u vezi sa lošim provođenjem zakona, nedostatkom obrazovanja i diskriminacijom. Nevladine organizacije se smatraju kao potencijalno sposobnim da prekinu začarani krug siromaštva i bespomoćnosti.

Specifično političko pitanje nedostatka brige o djeci i neadekvatan politički okvir za obezbjeđenje usluga brige o djeci izdvajaju se kao prepreka većim mogućnostima žena i njihovom većem doprinosu smanjenju siromaštva.

Sada se sve više shvata kompromis u nastojanju da se postignu konkurentni ekonomski ciljevi i volja za razgovorom o realnim izvorima i stvarnim mehanizmima za promjenu situacije. Tako se siromašni ne osjećaju "slijepim" i potpuno bespomoćnim, uprkos rasprostranjenom pesimizmu, uz određene indikacije da su žene malo više naklonjene pokušaju da utiču na politike.

Za neke kategorije se smatra da su posebno ugrožene i da im je potrebna kvalitetno usmjerena pomoć. Takve kategorije su, na primjer, Romkinje i Romi sa posebnim potrebama.